

Бойченко М. І.
доктор філософських наук, професор
професор кафедри теоретичної і
практичної філософії
Київський національний університет
ім. Тараса Шевченка
м. Київ

Колосяк І. А.
кандидат філософських наук, доцент
асистент кафедри теоретико-правових і
соціально-гуманітарних дисциплін
Подільський державний аграрно-технічний університет,
м. Кам'янець-Подільський

**Микола Миколайович Баєр – ректор Кам'янець-Подільського
сільськогосподарського інституту в 1921-1926 рр.**

Микола Миколайович Баєр – український громадський та політичний діяч, поет, перекладач, пропагандист ідей охорони природи. Народився 4 грудня 1886 р. в німецькій родині інженера-землеміра в селі Бобрик тодішньої Харківської губернії.

Від 1906 р. публікував поезії, пізніше виступав як талановитий перекладач творів Ернеста Томпсона Сетона та В. Гауфа, надруковані 1918 року в Полтаві, у Полтавському видавництві [4]. Микола Баєр упродовж кількох років також друкувався у журналах і газетах «Рідний край», «Селянське слово», «Українська хата», «Червона правда».

Після завершення Катеринославської реальної школи, 1904 р. вступив до Московського межового (геодезичного) інституту за фахом «Економіка й техніка землевпорядкування» [2].

М. Баєр був серед членів організованого 1913 року В. І. Вернадським та В. Ф. Ніколаєвим Полтавського товариства любителів природи. У науковому архіві Полтавського краєзнавчого музею зберігаються документи про діяльність товариства. У списку членів його записано під № 3 «Бейнер Николай Николаевич» без зазначення адреси.

У діяльності Товариства можна простежити досить суттєвий вплив М. М. Баєра.

Починаючи з 1913 року активна робота Полтавського товариства провадилась нерозривно з діяльністю Полтавського земства. За браком будь-яких природоохоронних державних органів, спільна діяльність у справі охорони природи, яку організували М. М. Баєр з боку Земства, і М. Ф. Ніколаєв з боку Полтавського Природничого Музею можна вважати першою в історії України спробою вирішити про Журнал «Полтавского чрезвычайного губернского земского собрания 7-8 мая 1914 года».

Природоохоронна активність Полтавського земства відома лише в ті роки, коли в ній працював М. М. Баєр. 1919 року у Полтаві побачила світ пропагандистська книжка Миколи Миколайовича з охорони природи «Шануймо і бережімо рідний край» [3], з якої було розпочато природоохоронну серію видань Полтавського природничого музею. У книжку були вкладені 2 «метелики» – листівки великого формату «Охороняйте степ» та «Охороняйте ліс». На жаль, невідомо, чи був сам М. Баєр автором тексту зазначених листівок.

В період першої світової війни Микола Миколайович разом з родиною виїхав до Києва. З вибухом Української національно-демократичної революції, він вступив до лав Української партії соціалістів-федералістів. Деякий час він

працював керівником департаменту землеробства в уряді УНР. У цей час М. Баєр видав низку видань з земельного питання: «Земельна реформа і основи земельної політики на Україні» (1917), «Соціалізація чи земельна власність?» (1918) (рецензія на цю книжку з'явилась у газеті «Відродження»), «Про земельну справу» (1918). Книжки М. Баєра знаходились у продажу, для просвітницьких організацій продавались зі знижкою.

У період Гетьманату Павла Скоропадського 1 червня 1918 року був призначений на посаду межевого інженера та старшого землеміру Київської губернської земельної управи. Також був прикомандирований до межевого відділу Міністерства земельних справ.

Наприкінці 1918 р. Микола Баєр виїхав до м. Яремче разом зі своєю родиною, намагаючись порятувати життя дружини. Проте, ці намагання виявились марними. Весною 1919 р. Єлизавета Миколаївна померла, лишивши Миколу Миколайовича з трьома дітьми.

Після цього Микола Баєр з головою поринув у політичну діяльність. Він став одним із засновників Української народної партії (хліборобів-власників). Ця партія була створена 15 травня 1919 р. у Станіславові політичними діячами Української Народної Республіки. Основоположниками цієї партії під гаслом «Свобода і праця» стали колишній український соціал-демократ М. Чудинів-Богун та колишній соціаліст-федераліст М. Баєр, який став її секретарем [4].

Улітку 1919 р. після поразки західноукраїнської революції, М. Баєр опинився у Кам'янці-Подільському, який у той час був тимчасовим політичним і адміністративним центром УНР. Він продовжив займатись політичною діяльністю, був активним діячем Української народної партії, яка дотримувалась правих поглядів. 30 жовтня 1919 р. Микола Баєр виступав від імені своєї партії на Державній нараді УНР, на якій були присутні Головний отаман УНР Симон Петлюра, члени українського уряду та керівники політичних партій.

29 травня 1919 р. М. М. Баєр був обраний викладачем геодезії Кам'янець-Подільського державного українського університету (К-ПДУУ). Тут він став одним із фундаторів сільськогосподарського факультету, на якому у жовтні 1919 р. розпочав читати лекції.

Починаючи з грудня 1919 року в Кам'янці-Подільському була створена Українська національна рада на чолі з соціал-федералістом М. Корчинським, що встала в опозицію до уряду й Директорії, висловлюючи значно більш «праві» ідеї. Заступником голови був Ст. Баран (нац.-демократ), членами президії Рад – І. Липа (самостійник-соціаліст), В. Голубович (с.-р.) та представник Української народної партії – Микола Баєр. У грудні 1919 року відбулось засідання Української Національної Ради у Відні, після чого там-таки, у Відні вийшла брошура М. М. Баєра «Причини аграрної революції на Україні і шляхи до розв'язання земельної справи».

Упродовж 1919-1920 рр. Микола Баєр викладав лекції із землеустрою та геодезії в Українському Народному університеті. Тут могли навчатись люди без належної середньої освіти. Платня викладачам там не виплачувалась. М. Баєр заснував на базі університету геодезичну станцію. 29 жовтня 1919 року Рада професорів затвердила його завідувачем геологічного кабінету. Викладав геодезію, аграрні дисципліни та сільськогосподарське законодавство.

У жовтні 1921 р. його призначили на посаду ректора утвореного після реорганізації Кам'янець-Подільського державного українського університету – сільськогосподарського інституту. Між іншим М. Баєр став першим ректором в історії новоствореного інституту.

На посаді ректора інституту він перебував до 22 листопада 1926 р. Одночасно викладав курси геодезії, землевпорядкування, аграрної політики, а також інших точних наук – математики, геометрії.

Його попередня проукраїнська позиція не залишилась поза увагою місцевих чекістів. В список осіб, що потребують «дій» чекістів Баєр потрапив ще 3 серпня 1922 року. Загалом з Поділля в списку були п'ять викладачів вищих навчальних закладів, релігійний діяч та правозахисник. Щодо М. Баєра в списку значилось: «Керівник кафедри геодезії. Одночасно є ректором с-г інституту в Кам'янці. Брав активну участь у Петлюрівському русі і раніше за Петлюру працював у департаменті Землеробства. Тип шкідливий» [1].

Миколу Баєра навіть планували депортувати за межі УСРР. Тим не менш йому вдалось пережити це і залишитись у місті, і навіть зберегти посаду. За ректора СГІ особисто заступилася місцева влада [1]. 11 вересня 1922 р. Малий пленум повітового виконавчого комітету, розглянув питання щодо наміру М. Баєра і далі працювати в Кам'янці, прийняв рішення підтримати його.

У 1927 році, Микола Миколайович переїхав до Харкова, де влаштувався на роботу до Харківського геодезичного інституту [2].

Після ліквідації геодезичного інституту Микола Миколайович з 1935 р. викладав в Харківському будівельному інституті [2]. Проживали з родиною у флігелі інституту. Проте, в період «великого терору» йому пригадали те, що він був активним у роки самостійності незалежної України. Висували і зовсім безглузді звинувачення та арештували 1937 року.

Наступні кілька років М. М. Баєр з дружиною жив у Сочі, а діти Ніна і Андрій – в м. Умань у сестри. Микола Миколайович викладав у школі і під час німецької окупації. У післявоєнний період його не депортували до Сибіру (як багатьох етнічних німців), оскільки він працював перекладачем з німецької мови і був необхідний для влади. Натомість до Сибіру депортували родину Баєрів [2].

Микола Миколайович ненадовго переїхав на роботу до Білоруської академії сільського господарства, де працював асистентом. Проте у 1946 році Радянська армія розшукала у післявоєнній Польщі «нові» документи, що свідчили про

спільну роботу М. Баєра з С. Петлюрою. Це антибільшовицьке минуле разом з його німецькою етнічністю та тим фактом, що в той час, коли він складав карти Східного Сибіру, дало підстави для звинувачення його у передачі японцям державних таємниць і відправлення його в північний табір поблизу Воркути [2]. Микола Миколайович був знову заарештований у 1948 році^[35]. 11 липня 1949 року позасудовий орган відправив М. Баєра на 10 років у сталінські табори системи ГУЛАГ [2]. Працював бібліотекаром у колонії для ув'язнених. Рятуючись від цинги, пив хвойний відвар, внаслідок чого зіпсував собі нирки. Це стало причиною важкої хвороби. Відбув політичне покарання не повністю, був звільнений 1956 року, після смерті Сталіна, але після звільнення прожив зовсім небагато.

Відомості про дату смерті М. М. Баєра, подробиці реабілітації та низка інших принципових деталей біографії не встановлені.

Перелік використаних джерел:

1. Адамський В. Р. Українська наукова еліта як об'єкт політичних репресій на початку 1920-х років. *Педагогічний дискурс: Збірник наукових праць*. – Хмельницький: ХГПА, 2007. – Вип. 2. – С. 10-20.
2. Архів А. К. Гейма (Велика Британія), лист Сергія Миколайовича Байєра, 2011 р.
3. Баєр М. М. Підсумки будівництва Кам'янецького Сільсько-Господарського Інституту та перспективи його розвитку: відбитки з кн. 4-ї «Записок С.-Г. Інституту в Кам'янці на Поділлі». – Кам'янець на Поділлі: друкарня імені Леніна, 1927. – 21 с.
4. Здражко А. Є. Видання української дитячої перекладної літератури на початку ХХ століття (1917 – д поч. 1930-х рр.) *Мова і культура*. – 2012. – Вип. 15, т. 1. – С. 341-346.

5. Коллард Ю. Спогади юнацьких днів: 1897-1906. Українська Студентська Громада в Харкові і Революційна Українська Партія (РУП)]. Срібна сурма. – Торонто, 1972. – С. 131.